

(RÉSZLET)

Összefoglalva tehát, tisztelt hölgyeim és uraim, a sámánhitű népeknél általánosan elterjedt volt a több lélek képzete, és ez megelőzte az egyetlen, monisztikus lélek képzetét. Észak-Euráziában számtalan nyomát találhatjuk lélekkettősségnek, de ismerünk példát a három lélek elképzelésére is, ilyen például a manysik hite. A gyakoribb lélekkettősség esetében az egyik lélek a szabadlélek, a másik pedig a testlélek. A testlélek vagy életlélek, legtöbbször lélegzetlélekként jelenik meg. Ez a légzésnek az életelvvél, magával az étellel való azonosítására utal. Több nyelvben a lélek szó a lélegzet szó származéka. A lélek és a lélegzet szó, illetve a lélek és a test szoros kapcsolatára utalnak olyan kifejezések, mint például a kileheli a lelkét vagy hálni jár belé a lélek. Az utóbbi mögött, amely a beteg, ugye, a megroppant egészségű emberre használatos, egy olyan elképzelést találunk, ami szerint a lélek időről időre eltávozik a testből, véglegesen még nem hagyja el, aludni, hálni még visszatér, visszajár belé. A testlélek lehet egy vagy több. Az észak-amerikai indiánok között a test minden részének megvan a maga szelleme, lelke. A sámánhitű törzseknél sokszor ugyanazon szó lélek és szellem jelentésű is. A szabadlélek az ember testen kívüli megjelenési formája, vagyis magának az embernek a testen kívüli megjelenése. Ez sokszor az ember kicsinyített kép-mása, Észak-Euráziában ezt gyakran árnyéklélek jellegűnek tekintik. A vogul és osztják szabadlélek, árnyéklélek: isz, a magyar iz szóval rokon, melynek jelentése rák, rákfekély, rákfene. Egy rossz betegség, ami a foghúst támadja meg. Kisgyereknél úgynevezett szájpénész. A magyar iz, az eredeti elképzelés szerint gonosz, félelmetes lény. Ez az árnyéklélek kapcsolatba hozható a jungi árnyékfogalommal. A legkülönbözőbb népeknél az emberi lélek szomorú sorsa az, hogy a halál után iszonyú szellemmé alakul át, amely a hátramaradottakat különböző módon megragadja, megsérti. Ebből a gonosz szellemből betegésszellem alakulhat ki, és ennek a nevé azután átviszi magára a betegségre is. Ez a folyamat jelenik meg itt is, amikor a lélekből egy betegség lett. Az iz szó jelentése tehát: szabadlélek, árnyéklélek, rosszbetegség, rákbetegség. Akiker érdekel a téma, elolvashatják Rüdiger Dahlke A lélek nyelve a betegség című könyvét, annak első kötetében, az Út a teljességhez címűben, amelynek társszerzője Thorwald Dethlefsen, például a betegségeket az árnyék megnyilvánulásainak tekintik. A szabadlélek leginkább az álmok alatt, sámánoknál a transzállapot idején, illetve a lélek elvesztésének különböző állapotainál, mint például betegségek vagy ájulás esetében mutatkoznak meg. A vogulok képzete szerint, az élet folyamán, amíg az ember egészséges, a szabadlélek nála van, és rendszerint csak az álom idején hagyja el. Nyelvükben az álomba merült azt jelenti elhagyódott, az elalszom azt, hogy elhagyódtam. Délkelet-Ázsia egyes részein is úgy tartják, hogy veszélyes az alvót hirtelen felébreszteni, mert álmában a lelke messze járhat, és időt kell hagyni a biztonságos visszaté-

résre. Ha a lelke nem tud visszatérni, megbetegedhet. Amikor a test elhagyódott, a lélek különböző helyeket látogat meg és más lelkekkel találkozik, és azokkal békés vagy ellenséges kapcsolatba kerül. Ha a lélek ellenfele erősebb, nem mer kimenni a testből, ennek következtében az ember nem mer elaludni.

Mindaz, amiről eddig szó volt, része a mai emberek életének is. Nemcsak egy távoli, eltűnt hitvilág, beszédünkben, gonolatainkban őrizzük és továbbvisszük őket, hiszen a létezés olyan dimenzióit segítenek értelmezni, amelyekhez nagyon nehezen tudunk közel férkőzni. Ott van például a szülés utáni depresszió. Hallottam már róla olyan teóriát, hogy azért alakul ki, mert amikor a gyermek kiszakad az anya testéből, magával viszi a lelke egy darabját is. A következő alkalomra írjanak olyan történeteket, szólásokat a környezetükből, amelyek a sámánhit lélekfelfogásának továbbélését bizonyítják.

Összegezzük akkor még egyszer: a szabadlélek az én lélek, ma talán azt mondanánk a személyiség magva, és az egy vagy több testlélek az életlélek megjelenési formája. A sámánok lélekhítével kapcsolatosan még érdemes megemlíteni a kanadai eskimók, az inuitok elképzelését. Szerintük a tárgyak és elnevezéseik egyformán valóságosak. Az ember neve a lelke része. Ha két embernek azonos neve van, azáltal lelki társakká válnak. Tehát az ember neve összekötheti őt másokkal, néha egy egész csoporttal. Még az azonos nevet viselő halottakkal is szoros kapcsolatban állnak, mintegy közös lélekhálózatot alkotva, amely hídként szolgál az élők, a holtak és az állatok világa között. Általánosságban elmondható, hogy a sámánkultúrákban van olyan elképzelés, miszerint a személyiség nem kötődik oly szorosan a testi létezéshez, mint ahogy az ipari társadalmakban általános. Legközelebb innen folytatjuk.

E szavakkal fejezte be előadását Jonathan Baker, harmincéves kandidátus, a sámánkultúra fiatal kora dacára elismert kutatója, tanársegéd, 1987 októberének végén, egy verőfényes, az évszakhoz képest szokatlanul enyhe koradélutánon, a Columbia Egyetem történelem tanszékének antropológiai fakultásán, majd a hallgatók ütemes dobogásától kísérve elhagyta az előadótermet. Bement a hosszú folyosó végén lévő, negyedmagával használt irodába. Egy pillanatig töprengett leüljön-e az asztalt betérítő jegyzeteihez, amelyekkel előadás előtt bíbelődött. Úgy döntött, majd otthon folytatja. Inkább sétál egyet kihasználva a ragyogó időt. Összeszedte az iratokat és berakta őket a táskájába. Gyalog ment le a második emeletről.

Az elbeszélő, én, rezignált, sok kínos, feszengető, dadogásra kényszerítő szituációt megélt, ám az eltelt időben az ilyesféle helyzetekkel szemben nemhogy immunitást, sokkalta inkább fokozott érzékenységet szerző ember, itt kényszerűen bevallom, zavarban vagyok. Felvetődik bennem, bárkiben teljességgel jogosan vetődhet fel: hogy a nyavalyában kerülünk egyszerre csak a ködben szendergő Budapestről a verőfényes New Yorkba? S noha magam tudom a később majd egyértelművé lévő választ, nem kerülhetem meg az érthetően adódó kérdéseket. Van-e a felszíninél mélyebb jelentése a történet elején a két férfi foglalkozásának, a két városnak, az aktuális napszakoknak, időjárási és fényviszonyoknak? Én, az elbeszélő, nem machinálók-e induláskor a történetek darabjaival, nem fonok-e hálót, nem hegesztek-e vázat, amely összefogja, megtartja,

mintegy formát ad a látszatra egymástól független elemeknek? Nem építgetek-e valamiféle rejtett réteget, mondhatnám altalajt, amely miként néma olajmező a föld mélyén végighúzódik a történetek alatt, feltérképezése sorok közötti olvasni tudást feltételez, beavatottságot, rejtett utalások fonadékának szétbogozását, kódok megtalálását, megfejtését igényli, hogy végül árnyalja, kikerekítse, többletjelentéssel ruházza fel, ezáltal teljessé tegye a szövegben foglaltakat? Nos, válaszolódjanak meg idejekorán az efféle kérdések. Én, az elbeszélő, rezignáltan beismerem természetesen machinálókat, hálót fonok, vázat hegesztek, lévén a dolgom, hogy formát adjak a történeteknek, képpé rendezem az elemeket. Tolkien írja a Gyűrűk ura George, Allen & Unwinnál megjelent 1966-os kiadásának előszavában, hogy szívből utálja az allegóriát, mert az az írók uralmi törekvéseiből fakad. Mélyen egyetértve a megállapítással, és kiegészítve a hivatásos irodalomértelmezők népes táborával, akiknek uralmi törekvései az írókénál fokozottabbak, az elbeszélő, én, kijelentem, rejtett réteget nem építek, titkos utalások nincsenek, persze ettől még az egymás mellé kerülő elemek így-úgy hathatnak egymásra, árnyalhatják egymást, a sorok közötti tér is megmarad, ám hogy ki mit kezd velük, csak rá tartozik. Budapest időjárásai és fényviszonyairól sok minden elhangzott azon az ominózus hosszúra nyúlt vasárnap délutáni kávézáson, a new yorkiról pedig Jonathan Baker hozzám került levelei és feljegyzései tudósítanak pontosan, jelezvén egyszersmind, hogy kitörölhetetlenül emlékezetébe vésődött az a nap, az a délután. Térjünk hát vissza hozzá, amint éppen gyalog megy le a lépcsőn a második emeletről, mert mindennek rendelt ideje van, ideje van a születésnek és ideje a meghalásnak, ideje az ültetésnek, ideje annak kiszaggatásának, ami ültettetett.

Jonathan Baker harmincéves kandidátus, a sámánkultúra fiatal kora dacára elismert kutatója, tanársegéd kilépett az épületből. Elsétált az Újságírói Kar McKim, Mead és White tervezte vörös téglából épült, klasszicista vonásokat mutató, oszlopos épülete mellett. Balra fordult, átvágott az egyetem központi négyszögletes udvarán, a Low Könyvtár hármass lépcsősora és Chester Alma Mater szobra előtti fehér és vörös kövekkel, egymást váltó négyzetekben kirakott térségen, ahol – tekintettel a délutáni időpontra – természetesen nagy volt a jövés-ménés. Emberek kaptattak felfelé a lépcsőkön az oszlopsoros, kupolás épületben lévő irodák felé igyekezve, vagy jöttek onnan, itt-ott hallgatók ültek a fokokon sütkérezve a napon, a téren kisebb csoportokba verődve beszélgettek. Lassú haladtában páran, akik bejártak az előadásaira felismerték és köszöntek neki, amit mosolyogva viszonzott. Az elkapott beszélgetésfoszlányokban viták töredékei meg esti bulik tervei érkeztek el hozzá, amelyek felidéztek benne saját campusbéli éveit. Eszébe jutott egykori önmaga, az iowai Davis megye központjában, Bloomfieldben felcseperedett tinédzser, aki félszeg volt és viszszahúzódó, szólni is alig mert csoporttársaihoz, akit zavart testes alkata, leplezhetetlen közép-nyugati akcentusa, korai kopaszodása, akit ideérkeztek először határozottan megrettentett az ábrándozások elképzelt és vágyott metropoliszának gyors, zsúfolt, zajos és poros valósága. Halk derűt keltve rémlett fel most benne az első idők félelemmel vegyes izgalma, ahogyan a kollégiumból elindulva egyre nagyobbá növekvő körökben rőtta az ismeretlen várost, kezdetben egyedül, később társaságban,

magába szívva a folyók, a hidak, az utcák, terek, parkok, fák, az égbeszökő felhőkarcolók és a patinás sorházak, templomok, üzletek, klubok és kávéházak, autók és emberek állandóságban is folyton változó látványát olyan mohósággal, ami csak az ifjú emberek sajátja, és amely hasonló ahhoz, ahogyan a napon kőkeményre száradt tengeri szivacs issza magába a vizet, ha újra beléteszik. S miként a víz a szivacsot, az egyetem és New York is alakította őt. Átjárta, elfoglalta, magához igazította. Nem tudta felidézni a pillanatot, amikortól biztosan érezte, beilleszkedett, a város az ott-honává vált, persze lehet, nem is volt ilyen pillanat, lassan, fokozatosan hangolódott össze a ritmusuk, és már csak ritkán – általában nehezen viselhető, forró nyári vagy télvégi szürke, fénytelen napokon – tűnt idegennek, de ezekben az időszakokban sem tudta elképzelni, hogy máshol éljen, miközben azért mélyen magában végig megőrzött valamit kezdeti kívülállásából.

Lement a lépcsőn, kilépett a boltíves kapun a zsúfolt Amsterdam Avenuera. Biztosan az előadás, az udvaron nyüzsgő hallgatók és a feltüremkedő emlékek együttesen tették, hogy egyszerre öregnek érezte magát. Mintha hihetetlen gyorsasággal telt volna el felnőtt életének tizenkét éve, ami a maihoz hasonló szép őszi napon kezdődött, amikor elbúcsúzott szüleitől. Állt a járda szélén a koraesti napsütésben, nézte a távolodó 1965-ös, sötétkék Chrysler Imperial Crownt, integetett, és egyszerre volt boldog, izgatott, no meg kicsit szomorú is, mint általában mindenki, ha két világ határán áll úgy, hogy az egyiket már visszafordíthatatlanul elhagyta, de még nem lépett be a másikba. Apró, a szája szögletében éppen csak megjelenő, ironikus mosoly kíséretében vette tudomásul az emlékek nyomán elhatalmasodó melankóliával elegy nosztalgiját, és mint mikor az álomba szenderedés félöntudatlan állapotából rángatja vissza az embert valamilyen zaj, úgy szólalt meg benne is egy hang – akárha énje egy része folyamatosan figyelné gondolatait – és csúfondárosan figyelmeztette, lassan olyan lesz, mint egynémely ismerőse, akik nevetséges feszüléssel próbálnak ellene szegülni az időnek, konditerembe kínlasztják magukat, kalóriát számolgatva táplálkoznak, reggelenként hosszan állnak a tükör előtt az öregedés jelei – ráncok, szarkalábak, ősz hajszálak – után kutatva, hogy aztán ha ráleltek még dühödtebben merüljenek el az önsanyargatásban; nyugi, nyugi, nem kell berezelní, igaz reménykedni is felesleges, messze még a nyugdíj, a gondoktól mentes floridai időtöltés, a hosszú karib-tengeri hajóutak, a műfogsor, a banánturmix és krumlipüré boldogsága. Megállt. Bördzsekije zsebéből elővett egy gömbölyű fejű, görbe Peterson Kinsale pipát és egy félig telt csomag vaníliával pácolt Middleton's dohányt. Megtömte a pipát, meggyújtotta. A felpöndörődő, parázsló dohányt visszanyomkodta a pipafejbe, majd újra meggyújtotta a megfeketedett leveleket. A dohány tetején most már egybefüggő parázsréteg keletkezett. Aprókat pöfékelve elindult. Kis kacskaringókat leírva átment az úttesten, kerülgetve a rostokoló, időnként feldudáló, csaknem egymást érő autókat. Végigment a Nyugati Száztizenötödik utcán, el a Szent Lukács kórház épületei mellett, átkelt a Morningside Drive-on, a Morningside park kerítésének öblében csobogó szökőkútnál jobbra fordult, elment a Nyugati Száztizennegyedik utcával szemközt induló lépcsőig, és lement a parkba.

Leült egy padra, amelyik fölé nem nyúltak faágak, szabadon süthette a nap. Levette a kalapját és maga mellé a táskájára tette. Letömködté pipájában a dohányt, meggyújtotta. Élvezte a csendet – furcsamód ide már szinte semmi sem ért el a kicsit arrébb dübörgő forgalomból, hacsaknem időnként egy-egy felvijjogó sziréna hangja –, az arcát, fejét simogató szelíd meleget, pöfékelt, és hálás volt ezért az elmúlt hetek cudarul szeles, hideg időjárása után nem várt ajándékként kapott napért. Nézte a parkot. A sétálókat, a kocogókat, a gyerekekkel a játszótérre igyekvőket, a kutyájukat futtatókat, akik mögé-köré-alá attraktív díszletet kerítettek a fák a vérvöröstől a mogyoróbarnán át a citromsárgáig terjedő spektrum színeiben pompázó, lehulló lombjukkal. Jonathan Baker szerette az őszt. Szerette a szeptember eleji csaknem nyarat, amikor még meleg van, de a napsütés megtompul, megízesedik, és az ember már nem menekülni szeretne előle, hanem minél többet magába szívni belőle, elraktározni – hasonlóan az érő gyümölcshöz, amely nem nő már ilyenkor, csak zamata teljesedik ki –, hogy a lehető legtovább eltartsa benne. Szerette a novemberi ködöket, a hideg, nedvességgel telt levegőt, a korai sötétedést, a deres reggeleket, az aprószemű, szitáló esőt, ami a kikerülhetetlen elmúlásba való belenyugvás békés szomorúságát juttatta eszébe, újra fontossá téve, felértékelve az otthonát, azt a százegynéhány négyzetméteres brooklyni lakást, melyet magáénak tudhatott, ahová jó volt ilyenkor visszavonulni, hosszan üldögelni a fűtőtest melletti fotelban, pipázni és almás-fahéjas teát szürcsölni olvasás közben. De legjobban az indián nyarat szerette, ezeket a maihoz hasonló, október végi, meleg, verőfényes napokat, amikor a búcsúzó nyár távoztában megáll kicsit, visszanez, mosolyog, remélve, jó emléket hagy maga után, egyszerűsággal megbiztosítani akarva magát arról is, hogy visszavárják. Eszébe jutott, lám, mennyire természeti lény az ember, még akkor is, ha egy ilyen merőben természetellenesnek tűnő képződményben él is, mint New York, léte elszakíthatatlan tőle, és a civilizáció vékony hámja alatt paralel vele. Mondják a haldoklók az agónia egy pontján, közvetlenül a vég előtt, jobban lesznek. A romlásra ítélt testet kis időre még megtölti az élet, enyhül a fájdalom, feltisztul az elme, a derű is visszatér. Mintha minden, ami összetartozik még egyszer nekifeszülne, kapaszkodnának az alkotóelemek, hogy megtartsák egymást még egy ideig. Lehetne ezt kegyetlen játékként értékelni, a sors utolsó, éppen ezért nehezen minősíthető illúziójának titulálni, amellyel még rövid ideig áztatja a nyomorult embert, ám más ez, a létezés utolsó lobbanása, öröme, amellyel elköszön.

Fekete fiatalok népes csoportja vonult el előtte. Zajosak voltak. Egymást túlkibálva vitatkoztak, ketten-hárman valami nehezen érthető szövegű, elnyújtott dalt énekeltek.

Bakerben megint felélt a délután, amikor a szüleitől elbúcsúzott. Látta magát állni a járda szélén, integetni a távolodó öreg Chrysler után. Most először tudatosult benne igazán, hogy azt a napot követően mindösszesen háromszor találkozott az apjával. Nem sokkal az egyetem megkezdése után, valamikor ősszel, anyja hívta telefonon, és a maga keresetlen, nyers modorában közölte vele a hírt: apjánál előrehaladott stádiumban lévő prosztatadaganatot diagnosztizáltak. Még nem tudható

biztosan, de valószínű, áttétek is képződtek. Nem mondta ki, ám a hangjában kétséget kizáróan benne volt, hogy hónapjai lehetnek hátra. Állt kezében a telefonkagylóval, lábából – úgy érezte – kifut az erő. Rendezni próbálta gondolatait, hogy a döbbenet, a hitetlenkedés, a feltoluló kérdések és a tények kavargó foszlányai között valami biztosra találjon, valamire, amibe kapaszkodni lehet, amivel biztatni tudná magát és anyját is. Nem talált. Talán egy percig is néma maradt, anyja a vonal másik végén hallgatott, mígnem megszólalt, és csak annyit mondott:

– Szervusz Jonathan, vigyázz magadra!

Aztán letette a telefont.

Egy kosárlabda gurult a lábához. Ahogy felnézett meglátta a a közeli streetball pálya felől felé futó tízévesforma vékony, fekete fiút. Pólója fölött a Knicks 33-as mezét viselte, rajta a csapat ifjú csillagának, Patrick Ewingnak a nevével. Jonathan Baker felvette a labdát, és visszadobta neki.

Nem tudott elaludni aznap éjszaka. Forgolódott. Kérdések kopogtak benne. Miért éppen apját érte utol a kór? Miért most? Miért nem előbb, amikor még remény lehetett volna a gyógyulásra? Miért? Miért? Az ilyenkor automatikusan adódó kérdések, melyekre nincsenek, mert nem is lehetnek válaszok. Amikor hajnalfelé elnyomta az álm, hideg fehér fényel megvilágított, végeérhetetlennek tetsző, kackaringós kórházi folyosón bolyongott. Apját kereste. Kék ruhás orvosokat és ápolókat szólított meg. Arcuk mintha testszínűre festett üvegből lett volna. Bőrük erősen fénylett, nem voltak pórusaik. Hiába kérdezte őket. Vagy tucatnyian mentek már mellette-mögötte. Mindegyik kényszeredetten jovialis és kissé idiotisztikus mosollyal nézett rá. Sokat sejtetően ingatták a fejüket, sóhajtoztak, hüppögtek, de egyik sem mondta meg, hol találja az apját. Ajtókon nyitott be találomra. Minden szobában ugyanaz a látvány fogadta. Félhomály volt, az ágyak melletti jelzőlámpák szűrt fényében betakart testek körvonalait látta, csövek kötötték össze őket a mögöttük lévő fallal, ahol monokróm monitorokon zöld görbék futottak, három vagy négy különböző egymás alatt, jobb szélükön folyton változó számok is látszottak, és az egész szobát betöltötte a négy ágy mögötti gép egymáshoz képest rendezetlen ritmikus szipolása meg lustán mozgó pumpák lassú, kísérteties surrogása. Egyre nehezebben haladt. Minden lépés nagy erőfeszítést igényelt. Úgy érezte, rohamosan fogy az ereje, nem képes eljutni a folyosó végén erősen fénylő ajtóig, nem bírja tovább. Aztán nagy nehezen rájött, hogy a mellette-mögötte haladó orvosok és ápolók fogják, markolják a ruháját, próbálják visszatartani, őket is magával vonszolva halad előre. Megállt, könyökével néhányszor hátraütött, forgolódva igyekezett szabadulni, közben a lábát is kénytelen volt használni, de amikor mindez eredménytelennek bizonyult, lehúzta dzsekijén a zippzárát, kibújt belőle és futni kezdett. Könnyed léptekkel haladt, szinte repült. Ám az eddig oly közelinek tűnő ajtó mintha folyamatosan távolodott volna tőle. Sehogy sem fogyott a közöttük lévő távolság. Két kéz szorítását érezte a vállán. Lefejtette magáról, és visszafordult. Az egyik orvos utolérte, és most ott állt vele szemközt. Mosolygott, csóválta billiárdgolyósímaságú, kopasz fejét, a nyakába akasztott fonendoszkóp úgy lengett balra-jobbra, mint egy megbolondult óra ingája. Ő

ököllel az arcába ütött. Keze megcsúszott a hideg, száraz bőrön, az orvos feje kimozdult eredeti helyzetéből, csóválása felgyorsult, mint mikor a metronómon lejjebb csúsztatják a súlyt, de a mosoly nem tűnt el az arcáról. Hátrafordult és rohanni kezdett. Hallotta maga mögött a lépések tompa zaját. Egyszerre ott állt a fénylő ajtó előtt. Háranézett, látta a mosolygó, ingó fejű kompánia egészen közel jár, ám mielőtt elérhették volna lenyomta a kilincset. Ugyanaz fogadta, mint a többi szobában, annyi különbséggel, hogy a legelső ágy mögötti monitoron vízszintes vonalak futottak. Közelebb ment, s ezalatt a rövid idő alatt hirtelen világos lett a szobában, tisztán látta, az ágyon az apja fekszik lesoványodott, beesett arccal, kócos hajjal, tágranyílt szemekkel. Halott volt... Kiizzadva riadt fel.

Épp csak hajnalodott. Lezuhanyozott, és anélkül, hogy bárkinek is szólt volna, kiment a Penn Station-re. Jegyet váltott és felszállt a Three Rivers expresszre, amely Chicagóba közlekedett, ott jó másfél órai várakozás után, amit jobb híján mászkálással ütött el, a California Zephyrrel folytatta útját Ottumwáig.

A hátralévő utat stoppal tette meg. Szerencséjére alighogy kiért a városból, az első autó felvette. Most is látta maga előtt a mélypiros-krémszínű, sáros Chevrolet Cheyenne nagydarab, szakállas vezetőjét. Farmeranyagból készült kertésznadrágot viselt, könyékig feltűrt vörös-kék kockás flanelinget, kék baseballsapkát, melynek elejére a Minnesota Twins nevét és címerét hímezték. Karját, nyakát pigmenthiányos foltok tarkították. Vontatottan beszélt, nehezen formálta a szavakat. Megindíthatta Jonathan Baker elbeszélése, mert magáról kezdett mesélni. Mire kiszállt az autóból Bloomfieldben, három saroknyira a házuktól, tudta a bátorító-megerősítő mosoly kíséretében elköszönő férfiről, hogy Minnesotában született és nőtt fel, egy Hastings nevű kisvárosban, baseballozott középiskolás korában, a tengerészgyalogosokhoz vonult be, hivatásos katona szeretett volna lenni, de egy baleset után, amelynek következtében balkezét ma is csak korlátozottan tudja használni, le kellett szerelnie, most Boonville-ben él, a Missouri partján, nem messze Jefferson Citytől, hat gyermeket nevel, harmincnyolc hektáron gazdálkodik, aminek nagyobbik hányadán kukorica és szója, kisebbik részén paprika és paradicsom terem.

Szülei nem voltak otthon. Mrs. McKay, a termetes, szeplős, göndör, vörös hajjú, beszédes, mindig nevetős ír szomszédasszony, aki épp az utcán álló juharfák lehullott vörös-sárga leveleit söpörte össze a házuk előtti kertben, azt mondta neki, reggel kilenc óra körül lehetett, mikor elindultak, a postással, Jackkel beszélgetett éppen az ajtóban, köszöntek is neki, de azt nem árulták el, hova mennek. Megértette, senki sem tud apja betegségéről, kivéve természetesen az orvosokat. Ez anyjára vallott, futott benne végig most, hogy ezt gondolta ott, akkor. A távolságtartásból és a katonás fegyelemből maga és otthonuk köré húzott átlátszó, ám masszív, törhetetlen búrára, amely nem, vagy csak alig-alig engedett szabad folyást érzelmeinek, és megakadályozta azt is, hogy életük történései kívül kerüljenek házuk falain. Jonathan sokat szenvedett anyja természetétől. Gyermekként gyakran gondolta, nem szereti eléggé, fájnak neki a pillanatok, amikor hite szerint gyámolításra lett volna szüksége, helyette az anyja többnyire szárazon rendreutasította.

– Ne nyafogj már, Jonathan, szedd össze magad!

Később megértette, lényegében nem más ez, mint védekezés, akár a csonthéjas gyümölcsök esetében, amelyeknél kemény páncél védi a sérülékeny, puha belső részeket. Anyja irtózott tőle, hogy kiszolgáltatott legyen, hogy annak lássák mások, vagy hogy annak érezze magát. S ilyen módon óvta önmagát meg az övéit. Ezt a keménységet próbálta fiába is beleplántálni.

– Csak magadra számíthatsz, gyermekem, egyedül csakis magadra. Jó lesz, ha ezt mihamarabb az eszedbe vésed.

Sokszor merengett el rajta, nem lehet könnyű neki ez a szűkre határolt, mindent lenyelő és örökké magában forgató, emésztő, állandó éberséget és mozdíthatatlan vagy legalábbis kifelé annak tetsző állhatatosságot igénylő létezés, mert talán pajzs és menedék, ám ugyanannyira börtön is. Számtalanszor fogalmazódott meg benne a kérdés: vajon mik formálták, miféle erők, milyen komponensek milyen különkülöni vagy együttes hatása alakította ilyenné? Kielégítő válasz sosem adódott, mindenről, ami szóba jöhetett – az anyja múltjáról tudottak –, úgy érezte, csak részben szolgálnak magyarázattal. Mrs. Anna Baker magyar volt. Sivadó Annaként született 1929. augusztus 11-én egy Encsencs nevű nyírségi faluban, egy nyolcgyermekes családban harmadikként. Apja, Sivadó Sándor uradalmi erdőkerülő, anyja, Gondos Julianna írni és olvasni nem tudó háztartásbeli, akinek két bátyja úri szabóként szerzett tisztes egzisztenciát Budapesten. Nekik és a szerencsének köszönhette a lány, hogy a kor és a hely bevett szokásaitól eltérően elhagyhatta szülőfaluját, középiskolába, később egyetemre járhatott, aminek az 1956-os forradalom vetett véget. 1957. április 2-án érkezett meg az Egyesült Államokba, ahol még abban a hónapban feleségül ment John Benjamin Bakerhez, akivel New Jerseyben találkozott egy a menekültek megsegítésére rendezett jótékonysági esten. Az esküvő után a férfi szülővárosában, Bloomfieldben telepedtek le, házat vettek jelzálogra, John vízvezetékyszerelőként dolgozott, miként egykor apja is, Anna otthon maradt a fiával, aztán mikor nagybácska lett, a városi könyvtárban helyezkedett el. Jonathan bírta a magyar nyelvet, ezzel a tudással nőtt fel, noha csak akkor használták anyjával, ha kettesben maradtak. Nem voltak magyar ismerőseik, az asszony kerülte a kapcsolatot honfitársaival, sőt Magyarországról is ritkán, sok-sok kérés és unszolás után beszélt egyáltalán. Mintha örökre eltemette volna magába, mintha a múlt zezzugos labirintusának mélyén leledzene, halottan, ám még így is tartani kellene tőle, mert a puszta felidézése is megnevezhetetlen veszélyekkel fenyegetne. Jonathan gyakorta igyekezett rést ütni az anyját övező búrán. Néha ösztönösen, igazodva, inkább hízelegve, másszor tudatosan, daccal, támadva, ám valahányszor sikerült vagy megvidámítania, valóban önfelelt mosolyt csalni az arcára, vagy a kiabálásig kihoznia a sodrából, vagy a zokogásig kétségbe ejtenie, utólag mindig rá kellett jönnie, jobb, ha hagyja, nem bolygatja, nem mozditja ki fedezékéből. A düh és az összeroppanások idején az elesettsége és a tanácstalansága volt torokszorító, az öröm perceit követően pedig a kontraszt érthetetlenül és megmagyarázhatatlanul nagy, amikor újra visszaökökent szokásos formájába. Apja többnyire derűsen figyelte anya és fia széles spektrumon, váltogatott

eszközökkel folyó viaskodását, és csak akkor avatkozott bele, ha úgy ítélte, túlmegy a viselhetőség határán.

– Anyádnak te vagy az élete, ezt tudnod kell. Nem élné túl ép ésszel, ha történe veled valami.

A szobájában ült az ágyán, égett az arca, szemben vele apja. Szelíden, halkán magyarázott. Nyitva volt az ajtó, hallotta anyja fel-felcsukló zokogását. A földszinten, a konyhában, az ebédlőasztalnál ült, ahova leroskadt közvetlenül azt követően, hogy szó nélkül kétszer pofon ütötte, miután a sheriff helyettese hazavitte, majd elköszönt és bezáródott mögötte az ajtó. Tizenkét éves alig múlt, két barátjával a Des Moines folyóhoz indultak, de eltévedtek, éjfél után találtak rájuk a rendőrök. Apja volt mindig az ellensúly, az örökös béketeremtő.

Bement a házba, felment a szobájába, ahol mindent úgy talált, mintha csak aznap reggel hagyta volna ott. Ledobta a táskáját és végighevert az ágyon. Nézte az íróasztala fölött falra szegezett, bekeretezett fényképeket. Elszomorították a fotók, ezek az időtől ellopott, tárgyiasított, kimerevített pillanatok. Azért ragaszkodott mindig hozzájuk, mert támpontot adtak, miként jelző bolyák a vízbe bocsátott halászhálón, segítettek felszínre hozni eseményeket, érzéseket, melyek nélkülük a múlt összetorlódó, jelületlen momentumai közé kerültek volna rábízva az emlékezet szeszélyére; mint a pikniket a Rathbun tónál, amikor apja horgászni tanította, s komoly arccal, botjukat tartva ülnek a csónakban vagy az esőszagú new orleansi délutánt, amikor Miamiból hazafelé elmentek Pilottownba, mert ő kíváncsi volt a Mississippi és az óceán találkozására, Venice-ban hagyták az autót, hajóval közelítették meg a deltát, persze más volt, mint amit elképzelt, nem látott túl sokat, csak vizet mindenütt, sárgán és zölden kavargó, egymásba fonódó hullámokat ameddig a szeme ellátott, visszafelé megálltak a városban, amelyet ráadásul egy hirtelen jött zápor sűrűn hulló, langyos, nagy cseppjei áztattak, hogy teljessé tegyék aznapra a víz hatalmát, kopogtak az autó tetején, amibe bemenekültek, igaz, már bőrig ázva, aztán mikor kiderült az ég, közel a kikötőhöz megkértek egy mosolygós fekete asszonyt, hogy örökítse meg őket csapzottan, nevetve, összeölelkezve, háttérbe a szűk, sikátorszerű utca századfordulót idéző házaival. Most viszont fájdalmasan fókuszáltak, kihangsúlyozták az elmúlás mindig jelenlévő, ám elmosódott tudatát. Nem is nézte sokáig őket. Kiment a házból és leült a bejáratnál a lépcsőre. Alkonyodott. A nap már majdnem lebukott a dombok mögött, utolsó sugarai bearanyozták az utcai juharfákat, miközben áttörtek a menni kész levelek között.

Besötétedett mire szülei hazaértek.

– Nem kellene kihagynod az órákat az egyetemen, Jonathan.

Anyja a meglepetés és az öröm legkisebb jele nélkül fogadta, sőt még mintha mérges is lett volna rá, amiért hazajött. Máskor tán megharagszik érte, vissza is szól, most nem tette. Apját fürkészte a betegség okozta változásokat kereste rajta, de nem talált semmit, egyedül a acélszürke szemében fedezett fel valami eddig nem volt szomorúságot, a szemében, amiben megcsillan haloványan az öröm, mikor megölelte, szavak nélkül is tudatva vele, hálás, amiért itt van.

Keveset beszéltek. Vacsora után ültek az ebédlőasztalnál, emlékek kerültek szóba meg orvosok, elkövetkező kezelések, operáció, kemoterápia. Másnap anyja elvitte Ottumwába, vonatra szállt és visszautazott New Yorkba.

Hálaadásra ment haza legközelebb, és otthon maradt január közepéig. Apja lábadozott az operáció után, de jókedvű volt, egész idő alatt semmi jelét nem lehetett látni rajta a belsejében lázasan munkáló kórnak. Jonathan most már tudta, anyja később elmondta neki, ott és akkor már fájdalmak kínozták, ám uralkodott rajtuk, nem akarta, hogy a szomorúság és a részvét telepedjen rá az ünnepre. Nagyokat sétáltak, vendégül látták Abraham Baleyt és Martin Durrant, apja két fiatalabb kollégáját és a családjukat. Elautóztak a Red Rock tóhoz, a Des Moines folyóhoz, a Rathbun tóhoz, ültek kedvenc horgászstégjükön a víztükör felett, nézték a foltokban havas dombokat, a rozsdabarna, későn lehullott levelek nedves, mállo szőnyegét a havon, emlékezetes fogásokat idéztek fel, hatvan centis, ezüstösen csillogó sügéretet, pikniket, amikor a nyári estéket betöltötte a pattogva égő akácgallyak meg a hordógrillből áradó hikori forgács füstje, a sült hal szaga. Esténként kártyáztak, anyja sütötte almás meg meggyes pitével ették tele magukat, akárcsak gyermekkorában. Az asszony is jókedvű volt, meglepően előzékeny és gyengéd a férjével és a fiával, lehet persze, gondolta később Jonathan Baker, ezt is a megmásíthatatlan akkor eltitkolt tudása hívta elő belőle. Gyorsan elteltek a hetek, amelyek békéjükkel, csöndes harmóniájukkal és halk örömmel olyanok voltak, mint a gyógyszerdraszé vékony, édes héja, ami rejteni, elfedni, elodázni hivatott az alá bújtatott keserűséget.

– Apád hamarosan meg fog halni. Az orvosok még biztatnak néha, azt mondják, a kezelések eredményre vezethetnek, előfordult már a műtét, a sugár- és a kemoterápia után a gyógyulás, de én látom rajtuk, ők maguk sem hisznek már benne.

Haragudott anyjára, aki a vonatnál szinte egyszuszra mondta mindezt. Pörölni akart vele, hogy nem kell már eltemetni, hiszen él, számonkérni tőle a idő előtt feladott reményt, ám a szemében látott riadalom, az arcán vastagon lecsorgó könnyek elnémították. Megértette, neki fáj legjobban, amit mondani kénytelen, és azt is, őt szeretné felkészíteni az elkerülhetetlenre. Megölelte, hosszan tartotta a karjában a sovány, törekeny testet, mielőtt felszállt a vonatra.

Április tizenegyedikén délelőtt tizenegykor kihívták előadásról. Anyja telefonált. Mióta visszajött otthonról tulajdonképpen várta a hívást. Várta és tartott tőle egyszerre, ahogyan a biztosan bekövetkező fenyegetéssel történni szokott, melynek tudata folyamatosan ott bujkál az emberben. Időnként előbukkan, elnyomva minden más gondolatot. Nem lehetséges szabadulni tőle, hiába az önszuggesszió, a kényszeres igyekezet, hogy másra fókuszáljon a figyelem, egészen a gyöttrődés és kimerültség azon pontjáig, ahol már viselhetőbbnek, sőt kívánatosabbnak tetszik akár az azonnali szembenézés is. Akkor elhalványul és visszavonul kis időre. Jonathanban a visszatértől elteltő szűk három hónapban nagyon sokszor lejátszódott ez a jelenet, változó színhelyeken, változó helyzetekben, de mindig azt az érzetet hagyva maga után, hogy nem érheti készületlenül. Aztán kiderült, csalóka volt az érzés, s a képzelet számtalan verziója közül egyik sem hasonlított a valósághoz. Amikor a tanulmányi osztály

nyugdíjhoz közelítő testes titkárnője megjelent a terem ajtajában, odalépett az elhallgató antropológia professzorhoz, Mr. Williamshez, a fülébe sűgött valamit, s mindketten felé néztek, Jonathan tudta, hogy érkezett. Egyszerre lett bizonyos, ahogyan a sötét szoba válik világossá a villanykapcsoló elbillentése nyomán. A pillanat elszakította a környezetétől. Felegyenesedve a padban látta a professzor elkomorodott arcát, hallotta szavait, de az ingerek hihetetlen messzeségből érkeztek hozzá, át egy addig soha nem érzékelt széles, nem látható, szűrő-tompító rétegen, melynek közepén kimondhatatlanul egyedül volt. Most, a Morningside park ezerszínű, hervadó fái alatt, az aranyló októberi napsütésben felidézve a jelenetet, amint szinte öntudatlanul lépdél le az előadó padjai közötti lépcsőn, ki a teremből, végig a hosszú folyosón a testes titkárnő mellett-mögött, az jutott eszébe, mekkora tévedés az a közkeletű vélekedés, miszerint a gyógyíthatatlan betegségben szenvedők hozzátartozóinak könnyebb lenne, mert van idejük megszokni szerettük elvesztésének gondolatát, készülni rá és megbékülni vele. Pedig dehogy. A vég tényszerű tudomásulvétele mit se enyhít a megélés fájdalmán, talán mert az intellektus éppen akkor hagyja cserben az embert, amikor segíthetne. Elenyésznek a racionális gondolatok, és marad az összeszoruló gyomor, a kínzó légszomj, az engedelmeskedni nem akaró lábak, a reszkető kezek, a kétségbeesés és a fájdalom. Az első, amit tisztán felfogott az előadóban történtek után, azok anyja szavai voltak a telefonban.

– Haldoklik, kisfiam. Látni akar. Sietned kell, ha még beszélni szeretnél vele.

Hangjában nyoma sem volt a szokott keménységnek, beszéd közben el-elcsuklott, mintha a könnyeit nyelné vissza, s ez még inkább felkavarta Jonathant.

A kollégiumba ment, néhány cuccot egy táskába dobott, majd taxit hívott és a Kennedy repülőtérre hajtatott. Mindig tartott a repüléstől, ám mintha kikapcsoltak volna benne valamit, latolgatás és félelem nélkül, automatikusan váltott jegyet a TWA következő Des Moinesbe közlekedő járatára. Ahogyan megbeszélték felhívta anyját, megmondta neki az érkezési időt, hogy elé tudjon menni.

Az útról alig maradt emléke. Jobbára egy-egy kép, benyomás, jelenettörődék idéződött fel benne, mintha csak egy film különböző snittjei peregnének előtte nagy szünetek közbeiktatásával: a halk, de állandósuló motorzaj, az ablak előtt lassan elmozgó terminálépület, a szőke stewardess biztatásnak szánt mosolya, bal oldalon a szája szögletében az apró, vesealakú anyajegy, az ülésbe préselődés, a szünni nem akaró enyhe émelygés, a fájdalom és a keserűség meg-megújuló, torkát szorító rohamai, a folyamatos késztetés, hogy siettesse valahogyan az utat, aztán anyja a des moines-i repülőtéren, megint fegyelmezetten és távolian.

Apjával már nem tudott beszélni. Mire a Bloomfield Dental Association Centerbe értek, elveszítette az eszméletét. Két és fél gyötrelmes nap következett ezután. Jonathan többnyire az ágy melletti széken ült, csak néha ment ki a bejárat elé rágyújtani. Nézte a pergamenszínű, ráncos arcot, időnként letörölte a homlokán kiütköző izzadságcseppeket, végigsimította a mozdulatlan, izmos kezét, melyet oly jól ismert a hajdan sötét, mára őszülő dús szőr alatt felsejlő forradásaival, anyajegyveivel és a szív-alakú sötétzöld tetoválással. Várta, helyenként felerősödő türelmetlenséggel akarta,

hogy apja magához térjen, hogy lássa, tudja, ő itt van vele, hogy mondjon valamit, hogy módja adódjon elbúcsúzni tőle, akárha színpadi előadáson az egyik színész nem mondaná végig a rá osztott szerepet, s a másikat, a végszóra várót, tétlen némaságra kárhoztatná ezzel. Akkor, ott fontosnak érezte, mára már tudta, tulajdonképpen nem volt ez más, mint az alap nélküli reménykedés utolsó fogódzója, hogy valamiképp, valameddig itt tarthatja még, a végső, a megmásíthatatlan tény előtt menekülni igyekvés önzése. Aztán lassacskán minden elfáradt benne. Mind többször bóbiskolt el, riadt arra, hogy előre bukik a feje. Egyszer hangokat hallott. Álomnak tűnt. Lassan tisztult fel a tudata, el kellett telnie kis időnek, mire megértette, apja beszél. Először azt hitte, neki szól, aztán rájött, nincs magánál, önkívületben bukna ki belőle vonatottan a szavak válaszok gyanánt egy olyan párbeszédben, melyet rég elhalt családtagokkal és ismerősökkel folytat. Éjszaka volt. Az udvaron futó utak mentén álló lámpák és a telihold fénye világította be a szobát. Megtörölte verejtékező arcát, megfogta a kezét, amely, miként a csecsemőké, azonnal összezárult az ujjai körül. Arra riadt, hogy a vállát rázzák. Többen álltak az ágy körül. Valaki, talán orvos lehetett, mondta, hogy meghalt. Ő bólintott. Még egyszer megsimogatta az arcát, aztán kiment. Égett a szeme. Hajnalodott. Csöndes, apró szemű eső esett. Anyja a teraszon várta. Már tudta. Nem mondott semmit. Megölelte őt és némán zokogott.

Egy szőke hajú, dundi, kétévesforma kisfiú állt meg vele szemben. Komolyan méregette, láthatóan a pipája érdekelte felettébb. Jonathan elmosolyodott, mire a kisfiú kinyújtotta jobb kezét, mutatoujjacskájával feléje bökött és leginkább vakkantáshoz hasonlítható hangot hallatott. Várt kicsit, aztán hangosabban megismételte. Ekkor ért mellé az anyja, a babakocsit toló, fiatal nő, akinek vonásai összetéveszthetetlenül rajzolódta meg a gyermek arcán. Felnézett rá a kisfiú, aztán Jonathan felé fordulva és mutogatva, látható izgalommal többször egymás után elismételte az iménti hangot. A nő megfogta a gyerek kezét, finoman haladásra nógatta, közben komoly hangon magyarázta neki, ami a pipáról eszébe jutott. A kisfiú figyelmesen nézett anyjára, de mintha még nem látott volna eleget, távolodóban vissza-visszatekintett.

Apja halála után anyja egyszerre öregedett meg. Persze ezt csak később, visszagondolva látta így, később fogalmazódott meg benne, hogy a gyással, az ürrel, az egyedül maradás tényével, miként ha egy hurrikán szeme lett volna, meggörbült, bezárult körötte az idő, a széles ölelésbe befogódott minden, ami volt és kívül rekesztődtek az elkövetkezők, megszűnt bármiféle tervezés és állandósult valami tárgyát nem tudható várakozás. Látszatra minden ugyanúgy történt, ahogyan annak előtte, ám dolgai, mozdulatai tétovák lettek, elveszett belőlük a törekvés. Nem valaminek az érdekében tevődtek, hanem automatikusan, mintegy önmagukért. Sokszor volt olyan érzése, mintha nem is anyja akarna bármit is velük, sokkal inkább azok mozgatnák, keltenék fel reggel és löködnék végig a neki színüket, ízüket vesztett napokon. Évek teltek el így. Természetesen sohasem panaszkodott. Jonathan látta és sűrűbbé váló együttléteik alatt – amikor csak tehetette hazautazott – próbálta kimozdítani ebből az állapotból. Néha sikerült, néha elhitte, mert úgy tűnt, visszatér belé a kedv

és az akarás, de mindig gyorsan visszazökkent, újra és újra bizonyítva, hogy amit Jonathan makacsul a veszteség és a trauma rovására írandó, mulékony állapotnak gondolt, az lett az állandó és a természetes közege, és a röpke elmozdulások a kivételek csupán.

– Nincs már dolgom itt, Jonathan.

Május vége volt. Este. Kint ültek a teraszon. Az asztalon a vacsora maradékai. Bogarak és lepkek szálldostak a lámpa körül. Tücskök ciripelése hallatszott. Éppen azt újságolta, hogy felkérték, a diploma megszerzése után maradjon tanársegédként a tanszéken. Anyja a távolba révedve mosolygott, majd lassan, mintha látna valamit a sötétben, megkeményedett az arca, s megtörve az elnyúló csendet megszólalt. Jonathan mérges lett, válaszolni akart, ám ő megelőzte.

– Ne... – emelte fel a kezét parancsolóan. – Kérlek! Ne akarj gyözködni az ellenkezőjéről! Felesleges. Ez nem hiszti. Nem azért mondom, amiért a legtöbb korombéli vénasszony szokta. Hogy így kényszerítse a környezetét ragaszkodásának és szeretetének bizonygatására. Hogy újra és újra kicsikarja ugyanazokat a szavakat, mert ideig-óráig eltompítható velük a tudat, hogy eltelt az idő, felnöttek és önállóak lettek a gyerekek és nélküle is boldogulnak; megöregedett. Minden megtörtént már, aminek meg kellett történnie, és ami esetleg ezután következik, nem más, mint régi dolgok fakó ismétlődése. Érdektelenek. Fiatal koromban volt olyan, hogy meg akartam halni. Úgy éreztem sem célja, sem értelme nincs az életemnek. Legjobb lenne kiszállni belőle, véget vetni neki. Már tudom, akkor a düh munkált bennem, a tehetetlenség. Most nem erről van szó. Nem várom a halált, de tudom, hogy közel van.

Lassan beszélt, halk mégis kemény szavakkal, nagy szüneteket tartva. Közben végig a távolba révedt, nem nézett órá. Aztán csend lett. Hosszú csend. Majd mintha álomból ébredne, felé fordult. Szeme fátyolos volt. Vonásai meglágyultak.

– Nem tragédia ez, kisfiam. Az élet rendje. Nem sajnálni való az, akinek eljött az ideje.

Jonathan tudta, anyjának igaza van abban, amit mond, tudta, el kell jönnie a pilanatnak, amikor elveszíti. Mégis felzaklatta mindig, ha hallania kellett. Olyan érzés ébredt benne, mintha a szavak megbontanák az idő rendjét, felgyorsítanák, ezzel együtt siettetnék elkövetkeztét; mintha mágikus erővel telnének meg azáltal, hogy olyasmit neveznek meg és hoznak a felszínre, amit az ember önmagában is leginkább elrejtene igyekszik.

Alig több mint fél év telt el, amikor visszaidéződött benne a beszélgetés. Első terepmunkáján volt éppen, Mr. Williamset kísérte el gyűjtőújtjára Alaszkába, az inuitokhoz. Este üzenet várta a szállodai szobában, hogy azonnal hívja fel Mrs. McKay-t.

– Jo, drágaságom, nagy baj van... Édesanyádat kórházba kellett vinni...

A kagylóból jövő, szipogásban végződő szavak bizonyossá tették, amit sejtett már tárcsázás közben.

– Sokáig nem láttam. Olyan rossz érzésem támadt. Mondtam Ewannek, te, mondom neki, mi lehet Annával, semmi mozgás a ház körül, csak nem történt valami baj? Morgott, tudod, ahogy szokott, azt mondta, hagyjam már békén, ismerem,

milyen magának való, lehet, hogy elutazott hozzád, csak éppen nem szólt senkinek. De valami csak nem hagyott nyugodni. Mondom neki, te Ewan, menj már át, nézd meg, nincs-e valami baj. Nagy dérrrel-dúrral elindult. Én az ajtóból néztem. Kopogott, kopogott, de semmi sem történt, hát benyitott. Jött is ki szaladva mindjárt, kiabált, hogy azonnal hívjak mentőt. Jaj, Istenem, Jo, annyira sajnálom...

Mrs. McKay sírt. Amikor megnyugodott kissé, Jonathan megtudta tőle, Mr. McKay a konyhában találta az anyját, eszméletlenül, véres fejfel fekküdt a tölgyfa tála-lószekrény alatt, összetört tányérok, poharak, bögrék cserepei között. A mentők a Dental Association Centerbe szállították.

Utólag rekonstruálva a történeteket, anyja érthetetlen okból úgy döntött, átrendezi a konyhát, s noha tudta, bizonyosan nem bír el a berendezési tárgyakkal, mégsem hívott senkit segítségül, maga próbálta odébb tolni a szekrényt, az megbillent és rádőlt, majd ráestek a kihulló edények. S a repülőutat követően, miután beért a kórházba és beszélt az orvossal, aki elmondta neki, súlyos sérülései és belső vérzései vannak, szinte semmi remény rá, hogy felépüljön, majd alig két nappal később, mikor meghalt, Jonathan úgy érezte, a sors, a végzet teljeseedett be, anyja halálát az az önfe-jűség és büszkeség okozta, ami addig élni segítette, s hogy ami történt, csak úgy tör-ténhetett, sehogyan máshogyan.

Az elbeszélő, én, rezignált, az érzéseket kiszámíthatatlan csapongásukkal és nehezen magyarázható változásaikkal együtt is komolyan vevő és vizsgáló, megérteni igyekvő ember, itt most kénytelen vagyok megjegyezni, Jonathan Baker harmincéves kandidátus, a sámánkultúra fiatal kora dacára elismert kutatója, tanársegéd a Morningside park fái alatt üldögélve, szülein gondolkodva nem is sejtí, hogy a sors, a végzet beteljesedésének érzése aznap még egyszer felvetődik benne, de nem mint gondolat, nem mint egy haj-dani érzés emléke, a memória mélyén tárolt pontos, ám dermedt reprodukció, mely hű lenyomata ugyan az eredetinek, ám híjával van a valamikor azt kísérő emóciónak, szó-val nem így, hanem teljes valójában, amibe bele szokott remegni az ember, miután Jonathan Bakerben tápot kap majd a meggyőződés, hogy semmi sem volt véletlen azon a napon; sem az előadásán elmondott szavak, sem az üldögélés a parkban, sem a múlt feltüremkedése, sem szülei megidéződése. Csodálkozhatunk-e ezen úgy általában? Nem élte-e át már mindahányunk, hogy egy-egy szituáció, mozdulat, mosoly, szemvillanás, elkapott félmondat, bármi visszafelé átstrukturálja a múltat? Szálakat fészít ki önnön-magukban létező, korábban egymáshoz nem kapcsolódó dolgok között, összefűzi őket, olyan kolázsra rendezi, amiből az tűnik ki, hogy ami megtörtént hosszasan készülődött az időben; utólag fontos előjeleknek tetszenek olyan momentumok, melyeknek a maguk helyén és idejében semmiféle jelentősége nem volt. Adódik a kényelmetlen kérdés: léte-zik-e valóban titkos kötőanyag, ami dolgokat a mélyben összekapcsol, s csak utólag válik felismerhetővé, vagy nem más ez, mint az emberi elme menedéke, szabadulás attól a tudattól, hogy kifürkészhetetlen, szeszélyes erők játékszerei vagyunk mindahányan, és életünk útját véletlenek rajzolják meg, hasonlatosan a lapátok, rugók terelte flipper-golyóéhoz? Descartes szerint a világ csak azon a benyomáson keresztül ismerhető meg, amelyet az az érzettel és percepcióval tesz az elmére. Na most akkor az érzet és percepció

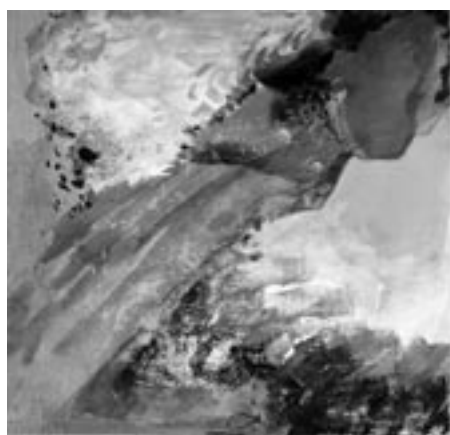
szervezi-e bennünk történetekké a tőlünk független valóság önálló elemeit vagy az természetéből következően egészében eleve mint történetek kusza halmaza létezik és mi fel-fogjuk, megérezzük, megértjük, megéljük belőle azokat, amelyek erőterébe ezért-azért belekerülünk? Vajh, ki válaszolhatna? Keveset tudhatunk, mondom én, az elbeszélő, idézve az írás bölcsességét: az ember nem mehet végére a dolognak, a mely a nap alatt történik.

Jonathan Baker harmincéves kandidátus, a sámánkultúra fiatal kora dacára elismert kutatója, tanársegéd a Morningside park padján még mit sem sejtve hallotta a Cathedral of St. John the Divine megkonduló harangját. Az órájára pillantott, s miután látta, eljárt az idő, felállt és hazaindult.

Kiment a Cathedral Parkwayre és balra fordult. Feléledt a szél, gyorsan hűvösödött. Késő délutáni csúcsforgalom volt, vándorgó, de többnyire rostokoló autók, igyekvő emberek mindenütt. A Manhattan Avenue kereszteződésében, a lámpánál várva felöltött benne, Diane-t már bizonyosan nem találja otthon.

Diane Crawford-Lee, Jonathan Baker élettársa, az ACA Galériában dolgozott, Chelsea-ben, a Nyugati Huszadik utcában, művészeti főmunkatársként. Rá osztódott a háziasszony szerepe Alan Davie skót festő kiállításának esti megnyitóján, ő felügyelte a már hetek óta tartó előkészületeket a szobafoglalástól a biztosításon, a képszállításon, a katalógus összeállításán és nyomtatásán át a tárlat berendezéséig. Diane művészettörténetet tanult az egyetemen. Ott ismerkedtek meg. Kiderült, a lány is iowai, Wintersetben, Madison megyében született és nőtt fel, alig hatvan mérföldnyire Bloomfieldtől. Afféle tipikus campusbéli nexus volt ez, rendszertelen találkozásokkal előadásokon, a könyvtárban, a menzán, bulikon, rövid, a rohanást egy-egy percre megakasztó vagy éppen hajnalig tartó, mély, szenvedélyes, világot megváltani igyekvő, alkohollal átítatott beszélgetésekkel kávéházi asztaloknál, füstös klubokban, felfogatott lakások félhomályos sarkaiban, kollégiumi szobákban, amik aztán többnyire az ágyban értek véget, jó-rossz szexszel, hogy aztán a másnap a létező, ám meg soha sem erősödő kötelekek sorába taszítsa őket, eggyé a sokból, amelyek fontosnak tetszenek, de nagyon gyorsan eliminálódnak az iskola befejezése után. Jonathan olykor-olykor találkozott a lány képzőművészeti írásaival a New York Times hétféji mellékletében, hallotta is valakitől, hogy a városban maradt, megházasodott, jól, férje egy befektetési ügynökség alkalmazottja a Wall Streeten, remek állása van, de igazából semmit sem tudott róla, mígnem jó két éve, egy délutánon a környéken bóklászott, egy újonnan nyílt antikváriumot keresett a Seventh Avenue és a Nyugati Tizenhatszadik utca sarkán, és a galéria kirakatában meglátta a Peter Blume kiállítására invitáló plakátot. Szerette Peter Blume képeit. Már a megnyitásról tudósító hírek és beszámolók olvastán elhatározta, megnézi a tárlatot. Szinte üres volt a galéria. Az Indiai fügefák című kép előtt állt. Nézte összefonódó, girbe-gurba, göcsörtös fákat, ahogyan gyökerük teteje kiállt a kövecses földből lefelé forduló, megfeszülő, csontos kezekre emlékeztettek, melyek bár csupán ujjaik egy részével képesek már, ám kétségbesett erővel kapaszkodnak, őrt álló, eldőltükben is lankadatlan katonák – körmöket képzelt az ujjak végére, hosszú, hegyes és éles körmöket –, akik örökké

védik területüket, védik az egyszerre hívó és baljós, barna-zöld, síkos, ágbogas mélységet, benne a felsejlő mohával borított, öreg fát, minden fák őst, sorsok, mesék, legendák, titkok tudóját, a lélegző, ám szótlán történelmet. Mennyi mindent mondhatnak a fák, futott át rajta, amikor a nevét hallotta maga mögött. Megfordult. Diane jött felé a termen át. Elegáns volt, csinos és láthatóan örült, hogy találkoztak. Beültek egy kávéra a Le Café at Barney's-ba a Seventh Avenue és a Nyugati Tizenhetedik utca sarkán. Kiderült, Diane időközben elvált. Házassága alig több mint egy évig tartott, ennyi idő kellett, hogy nyilvánvaló legyen, vajmi kevés közülük van egymáshoz. Mégis hálás a sorsnak, mondta mosolyogva, enélkül bizonyosan nem maradt volna New Yorkban, és azóta valahol a Közép-Nyugaton lenne, valószínűleg Iowában, tanítana egy kisváros gimnáziumában, és összességében élné ugyanazt az életet, amit a szülei, amit sosem gondolt jónak és amitől mindig is menekülni szeretett volna. Hosszan beszélgettek, odakint teljesen besötétedett. Diane felajánlotta, hogy hazaviszi autóval. Jonathan, miután megpróbálta elhárítani, részben viszonzandó a szívésséget, részben, mert ön maga számára is meglepő módon jól érezte magát vele, meghívta vacsorázni. A Bottinoba mentek a Tenth Avenue-n, a hajdani vasboltból átalakított olasz étterembe, ahol Diane sűrűn megfordult, ismerték, így foglalás nélkül is kaptak asztalt. Vacsora után hazavitte és ottmaradt nála éjszakára. Szenvedélyes, öntudatos, ugyanakkor odaadó és figyelmes szeretőnek bizonyult. Mosolyogva ébresztette, reggelivel, aztán bevitte az egyetemre. Noha Jonathan akkor zaklatottan élt, évek óta egyre üresedő viszonyt folytatott egy tőle idősebb férjes asszonnyal, amiről pontosan tudta, hogy lényegében régen véget ért, és az idő múlásával lassan felemészti a hajdani szerelem minden még épen maradt emlékét is, de abba hagyni mégsem volt addig elég ereje, talán annak az éjszakának sem lett volna folytatása, megmarad a melengető emlékként visszajáró történetek között, ha rá egy hétre nem hívja fel Diane azzal, hogy hétvégére hazautazik Wintersetbe, lenne-e kedve vele menni. Jonathan anyja halála után nem sokkal megbízta Bloomfieldben Mr. Adrian Rosenberget, az ügyvédet, aki a család jogi ügyeit intézte éveken át, hogy értékesítse a szülői házat és minden egyéb ingóságot, csak az öreg Chryslert tartotta meg, néhány bútort és használati tárgyat, nem volt már semmi élő kötődése Iowához, csak az időnként rátörő honvágy, úgyhogy örömmel mondott igent. S abban a néhány napban Jonathan Baker úgy érezte, mint aki hosszú hányódás után hazaér, elengedheti magát, nem kell igazodnia, tudja, ami körülveszi, az a világnak azon része, mely neki adatott. Része volt ennek Mrs. Crawford-Lee már-már zavarbaejtő igyekezetével, hogy a lehető legjobb házigazdának mutakozzon, kivéve a maga részét a lányával érkezett férfi megnyeréséből, a látogatásuktól a könnyekig meghatódó McKay asszony, a langyos almás pite, amivel megkínálta őket, a bloomfieldi temető szülei sírjával ugyanúgy, mint az éppen levelet hajtó juharfák, a édeskés, nehéz szagú föld, az örvényeket vetve hömpölygő Des Moines folyó. És természetesen része volt Diane, aki miután anyja elaludt, átosont hozzá a vendégszobába, aki egy pajkos mosoly kíséretében letért az utat szegélyező erdőbe nem sokkal a Wapello és Davis megye határát jelző tábla után, és ott az autóban szerkezett vele, meg a folyóparton, felszabadultan, semmivel sem törődve.

– Te ezt így előre eltervezted?

Visszaúton az autópályán kérdezte ezt Jonathan vasárnap este, amikor a távolban már látszottak Manhattan fényei.

– Hát erre, ha igazán kíváncsi vagy rá, neked magadnak kell megtalálni a választ.

Diane komoly ábrázattal válaszolt, majd egy apró kacsintás után szélesen elmosolyodott és a combjára tette a kezét.

Úgy érkeztek meg Jonathan a Lincoln út Prospect parkhoz közel eső részén lévő lakásához, úgy mentek fel a második emeletre és úgy estek egymásnak az előszobában miután bezáródott mögöttük az ajtó, mint két ember, aki nagyon régen várt már egymásra, és most hogy együtt vannak, nem tudnak betelni a másikkal, és mintha nem is volna a világon ennél magától értetődőbb dolog. A következő napokban Diane lényegében hozzá költözött. Megtartotta ugyan egyszoba-hálófülkés lakását az Upper East Side-on, négy sarokra a Central parktól, a Keleti Hetvennegyedik utcában, de ritkán aludt ott, többnyire a kiállításmegnyitókát követő, hajnalig elhúzódó partik után, jobbára a vendégeik, barátaik használták.

Jonathan Baker kikaparta a hamut a pipájából, majd miután a maradékot is kifújta belőle, a dzsekije zsebébe sülyesztette a még langyos pipát, és a Frederick Douglass Circle-on lement a metróba. Sokan voltak. Színes tömeg, olvasó, walkmant hallgató, elmélázó, toporgó, elegáns, lezser vagy szakadt öltözetű emberek, akikben talán csak a sietség volt közös. New Yorkban – látszatra úgy tűnt – mindig mindenki siet; nem a szó látható, mérhető értelmében, hanem valami hamar szinkronizálódó belső szerkezet pörgő ritmusához igazodva, mely minden new yorkiban ketyegett, mintha itt másképpen mérődött volna az idő, mintha a kínálkozó lehetőségek gyorsabban emésztődtek volna el, azt a folytonos félelmet plántálva az emberekbe, hogy ha nem elég gyorsak és éberek, lemaradnak valamiről. Mikor felszállt a szerelvényre és az elindult, Jonathannak eszébe jutott, tulajdonképpen ki is szállhatna a Tizennyolcadik utcánál és bemehetne Diane-hoz a galériába. Meglephetné. Reggel nemet mondott, amikor hívta. Biztosan örülne, hogy mégis rászánta magát. Ám amint végiggondolta, el is vetette az ötletet. Vizolygott a megnyitóktól és az azokat követő partiktól. Túl hangos, túl gazdag és túl sznob emberek verődtek össze, jobbára ugyanaz a kör, akiknek az ilyen események alkalmat teremtettek társadalmi helyzetük folyamatos szondázására, új ruha- és ékszerszerzemények, friss szeretők bemutatására, pletykára és intrikára.

– Érdeklík ezeket valójában a képek? – kérdezte egyszer Diane-t egy megnyitó utáni hajnalon hazaérve.

– Igazából szerintem nem – válaszolta lakonikusan, miközben ledobta magáról a ruhát –, de enélkül is megveszik őket. Legyen divatos a festő, olyan, akinek a nevét ismeri a környezet. Ki foglalkozik valójában a képpel, ha jól mutat a kandalló fölött, és ha emellett még irigyelnek is miatta, az remek. Ilyenek, és mi belőlük élünk.

A Pen Station-nél felszállt egy alacsony, kövér cigány öregasszony. Tarkóján megkötött kendő szorította le ősz haját, fülében hatalmas aranszínű karika fülbevaló, bő hosszanti csíkos ruhája, ami elől végig látszott kigombolt kabátja alatt, olyan rikító

színek kompozíciója volt, mintha valamelyik tenyérnyi afrikai ország zászlóját öltötte volna magára. Megállt Jonathan mellett. Félhangosan dúdolt magában, elnyújtott hangja összeolvadt a földalatti surrogásával, a kerekék kattogásával. Valahol a Houston és a Canal utcai megálló között felnézett rá.

– Adjon egy dollárt, fiatalember.

Mosolyogva, rekedtes hangon mondta, furcsa akcentussal.

– Megmondom a jövőjét.

Jonathan a zsebébe nyúlt, kivett néhány pénzérmét, összességében több volt, mint egy dollár, és odaadta neki, ám amikor az öregasszony a keze után nyúlt, elhárította.

– Pedig értek hozzá – bizonygatta feleledő öntudattal, zokon véve az elutasítást.

– Elhíheti. Na de maga tudja. Lehet, hogy egyszer még báni fogja. Nem érte volna semmi készületlenül.

Elfordult tőle, mereven nézett ki az ablakon, ahol a vonatból kiszűrődő fényben felsejlettek az alagút betondongái, vastraverzei, és dúdolt tovább rendületlenül. Egy hosszú, furcsa, leginkább bánatosnak mondható pillantást vetett rá, mielőtt kiszállt Brooklynban, a Clark utcánál.

Az elbeszélő, én, rezignált, a mély gyötrődést átérezni képes ember, közbeszúrni tartozom, hogy Jonathan Baker harmincéves kandidátusban, a sámánkultúra fiatal kora dacára elismert kutatójában, tanársegédben később sokszor idéződik majd fel ez a jelenet, látja maga előtt az öregasszonyt valami ritka fajtajú papagáj színeit idéző ruhájában, kopott kabátjában, nagy karikákkal a fülében, amint egész teste átveszi a metrókocsi rázkódását, dúdol, és mindig ugyanazok a kérdések fogalmazódnak meg benne. Vajon tényleg tudott valamit? Vajon ha adatik neki idő, bárha csupán annyi, amennyi alatt a metró néhány állomás közötti távolságot megtesz, változtatott volna valamin is? Vajon ha odaadja a kezét az öregasszonynak, és ő tudja és elmondja, elhitte volna neki? Feleslegesnek tetsző problémafelvetések. A történészek az ilyesfélékre mondják, a történelemben nincsen olyan kérdés, hogy mi lett volna, ha. Ám én, az elbeszélő, nem vagyok történész, éppen ezért nekem mindenkor igaz, hűvösen racionális válaszaim sincsenek. Azt látom, az emberi létezés egésze maga is kérdések özöne, melyekre ilyen-olyan, pillanat alkotta vagy hosszú időn át érlelt és gondosan kimunkált, utólag igazolódó vagy megcáfolódó válaszok adódnak, ám legyenek bármilyenek, magasba emelők, mélységbe taszítók vagy megtartók, nem veszik elejét újabb és újabb kérdések feltevésének. S noha tudható, az idő lineáris rendjében lejátszódott dolgok visszafelé nem változtathatóak meg, érdemi jelentőségük tehát a semmivel egyenlő, ki nem merengett még el régmúlt dolgokon, utólag pontosan körvonalazódó elágazásokhoz, fordulópontokhoz vissza-visszatérve, a meghozottól eltérő döntés esetleges következményeit latolgatva, még ha veszélyekkel jár, ha olykor kíznó is talán? Lám, megint egy kérdés. Így van ez, akkor is, ha tudható, hogy a ki a köveket helyükből kihányja, fájdalmat szenved azok miatt; aki hasogatja a fát, veszedelemben forog a miatt.

Jonathan Baker harmincéves kandidátus, a sámánkultúra fiatal kora dacára elismert kutatója, tanársegéd a Sterling utcáig utazott. Elsétált a Nostrand Avenue-n két saroknyit, majd jobbra fordult a Lincoln útra. Leszedte a ház előtt az utcán parkoló öreg Chrysler ablaktörlője alá dugott reklámszórólapokat, közben arra gondolt, ideje lenne elvinni lemosni, hosszú álltában belepte a por. Ritkán használta, jobbára, ha sürgős dolga akadt vagy ha kimozdult New Yorkból.

A konyhaasztalon Diane levele és két FedEx-es csomag várta. „Szia Mackó! Ezek neked érkeztek még reggel. Kaját találsz a frigóban. A városban alszom. Holnap ébressz fel, reggelizzünk együtt. Szeretlek: D.”

Az egyik küldemény Mike Arange-tól jött, az öreg indiántól, aki az Angua Caliente rezervátumban élt, Kaliforniában. Jonathan rendszeresen dolgoztatott vele, különböző rajzokkal telt sámándobok másolatait készítette el, melyeket terepmunkáin látott, fényképezett le, s aztán szobája falát díszítették.

A másikon feladóként Mr. Adrian Rosenberg szerepelt, az ügyvéd Bloomfieldből. Értetlenkedve forgatta a dobozt, hiszen a hagyatéki ügyek és a ház eladása óta még csak hallani sem hallott róla. Felbontotta. Egy vastkos borítékot és egy tárgyilagos hangú levelet talált benne. „Tisztelt Mr. Baker! Édesanyja, Mrs. Anna Baker végakarátának megfelelően elküldöm önnek ezeket a nálam letétbe helyezett iratokat. Tisztelettel üdvözli: Adrian C. Rosenberg.” Jonathan feltépte a borítékot, amiből egy következő levél és egy vastag, barna kartonborítású füzet, egy magyarul írott napló került elő. A levélben anyja kissé megfakult, kerekded betűivel a következők álltak.

„Drága Jonathan, kisfiam! Amikor ezt a levelet olvasod, én már régen nem vagyok. Így döntöttem. Azt gondoltam, jobb, ha évek telnek el a halálom után, és csak akkor, amikor már enyhült a fájdalom, amikor már biztosan lesz kire támaszkodnod, akkor tudod meg, hogy John Baker, noha úgy szeretted, mint az életét, jobban, mint sok apa a gyermekét, nem volt a vér szerinti apád. Ő meghalt nem sokkal a fogantatásod után Magyarországon. Miután idejöttem és összeházasodtunk és kiderült, hogy nem lehet közös gyerekünk, megegyeztünk, soha nem mondjuk el neked. De én hosszú tépelődés után, arra jutottam, jogod van tudni az igazságot. Nekem könnyebb így, őt meg már úgysem bánthatom ezzel. Kisfiam, ebből a naplóból sok mindent megtudhatsz. Vigyázz magadra! Csókol: Anya.”